

ds. Joep Dubbink

Schriftlezingen: Deuteronomium 4:32-40 (en Johannes 15:1-8)

Gemeente van onze Heer,

Geloof u in toeval? Ik wel. Ik zou me geen raad weten als alles wat gebeurde een bedoeling zou moeten hebben, elke ziekte, elk verkeersongeval, in een groot masterplan zou moeten passen. Juist door in toeval te geloven, kun je ook geloven dat je *soms* iets 'toevalt' dat misschien niet gepland is, maar wel een gelegenheid biedt voor iets moois. Dan kan die toevallige ontmoeting zomaar een goed gesprek worden, of zelfs meer.

Waarom deze inleiding? Omdat ik *toevallig* afgelopen vrijdag hier in de Schutse een studiedag had van de Stichting waar ik voor werk, over een boek van professor Talstra dat een paar maanden geleden verscheen. Een belangrijk boek, ik zal u er straks meer over vertellen.

Na de lunch lezen we samen een bijbelgedeelte om wat hij schreef in de praktijk van het bijbellezen te laten zien, en wat koos de auteur: *Deuteronomium 4*, precies de tekst die voor vandaag op het leesrooster staat. Toeval? Zeker weten, want prof. Talstra heeft niets met leesroosters en was zich daar absoluut niet van bewust. Vanuit de hemel gestuurd? Vast niet: voordat de Eeuwige aan studiedagen en zondagse lezingen bezig gaat heeft hij nog wel een paar belangrijker dingen te doen. Maar intussen is wel het gevolg dat ik mij niet meer los kan maken van zijn manier van lezen, dus daar zit u nu mee opgescheept. Of dat een ongelukkig of een gelukkig toeval is, dat gaan we zien.

Het boek waar het vrijdag over ging heeft de fascinerende titel *De bijbel als biografie van God en mensen*. Biografie, beschrijving van een levensloop. Heeft God die dan? Is hij niet de Eeuwige, Onveranderlijke, Onaangedane, Alwetende, Alziende, Almachtige? Nou, misschien uiteindelijk wel, maar in elk geval is God óók een personage in de bijbelse vertellingen, en een personage dat zich ontwikkelt. Dat bezig is met de mensen, allereerst met zijn eigen volk, en daarbij is steeds de vraag: houden ze het nog wel met elkaar vol? Wil dat volk God nog wel volgen en gehoorzamen, en wil die God nog wel iets met dat volk? Verschillende keren komen er crisis-situaties voorbij, God reageert soms in woede, en er zijn momenten dat hij het met ze gehad heeft; met de mensheid, in de zondvloed, en met zijn volk op die woestijntocht, waarbij ze elk gebod dat hij ze geeft onmiddellijk overtreden. Zoals bij het gouden kalf, waar ze niet kunnen leven met die onzichtbare God maar het krachtige en vitale willen aanbidden van een stierkalf, en het kostbare van een gouden beeld daarvan; dán heeft God het echt met ze gehad en wil hij ze wel wegvagen en opnieuw beginnen. Over dat proces gaat dat boek.

Nu gaat u misschien sputteren, en anders ik wel: de zondvloed, dat was toch een *verhaal* en niet historisch? En dit hoofdstuk uit Deuteronomium, dat staat weliswaar in de vertelling over de woestijntocht onder leiding van Mozes, vlak voor ze het beloofde land binnengaan, maar het is zeker niet toen opgeschreven: het verraadt kennis van veel later. Je kunt er de hele ballingschap en de terugkeer daarna al in teruglezen.

Ja, dat klopt allemaal, maar we lezen de bijbel als verhaal en dat verhaal zouden we serieus nemen. We zouden die verhalen lezen om meer over God te weten te komen, en helemaal als God 'ik' zegt, dan spitsen we onze oren; dan gaan we ervan uit dat hij zelf spreekt, al is het via mensenwoorden – dat is soms best pijnlijk, als hij dingen zegt die we niet pruimen, maar daarover een andere keer.

Ik mocht bij die studiedag kritisch reageren, en dat heb ik ook gedaan maar in grote lijnen kan ik deze benadering goed volgen. Ik denk dat dit helpt om de bijbel eerlijker te lezen, en God 'menschelijker' te leren zien, in al z'n emoties, en z'n zoeken naar een omgang met dat weerbarstige volk – waar wij in tweede instantie ook toe behoren.

Dat hoofdstuk, Deuteronomium 4, is veel te lang om helemaal te lezen, maar waar wij erin stappen is er al veel gezegd, en dat moet je toch globaal weten. Mozes heeft verteld hoe dat verbond tussen God en zijn volk tot stand is gekomen. Hoe Israël in de woestijn, bij de berg Horeb, of Sinaï, een stem hoorde, en geboden kreeg die ermee begonnen dat ze *niet zomaar alles moeten aanbidden wat zich aandient*: zon of maan of sterren of afbeeldingen van wat ook in hemel of op aarde. Komt terug: in juni gaan Sibilla en ik vier diensten houden over de tien geboden, dit dan maar even als voorschot.

En dan wordt Israël gewaarschuwd, zich aan de regels van dat verbond te houden, en worden ze gewezen op de consequenties als ze dat niet doen: dan kunnen ze niet in dat land, dat God ze geeft, blijven wonen. En wat dan eerst nog als een mogelijkheid klinkt, '*stel dat* jullie niet zouden gehoorzamen', dat lijkt even later toch een feit te worden; dat *gáát* gebeuren, dit volk zal niet in staat zijn tot gehoorzaamheid, en die verdrijving uit het land, die ballingschap, zal gebeuren. Kennis achteraf.

Maar: dat is het einde niet. Ergens komt God toch terug op dit strenge oordeel, en gaat hij met ze verder. Net voor wat wij lezen staat geschreven: 'Want de HEER, uw God, is een liefdevolle God. Hij zal u niet verlaten en u niet in het verderf storten. Wat Hij uw voorouders onder ede heeft beloofd, vergeet Hij niet.'

Die belofte aan de voorouders, die blijft staan. Dus terug van Mozes naar Abraham, van de wet (waar het niet mee lukte) naar de aartsvaders en -moeders, en zo gaat het toch door tussen God en mensen.

En dan barst de schrijver uit in het jubelende gedeelte dat wij lezen. Daarin wordt verteld hoe uitzonderlijk deze God is. Deze God die zich in een vuur bekend heeft gemaakt aan zijn volk, *en dat bevrijd heeft uit de macht van een ander volk*. Israël bevrijd uit de slavernij van Egypte, die ervaring blijft fundamenteel voor het geloof in deze God, wat er verder ook gebeurt. Deze God is niet zomaar de God van een bepaalde regio, of een bepaald volk: hij is anders, en hij vraagt van wie hem aanbidden dat ook te erkennen, en er niet nog iets anders op na te houden, waar je evenveel of méér op vertrouwt.

Dat levert twee vragen op, een politieke en een geloofsvraag. Eerst de politieke maar, een lastige. We hebben het over Israël en een beloofd land, en nu moet je natuurlijk onderscheid maken tussen het bijbelse Israël en de huidige staat, maar het staat ook niet los van elkaar. Dus we kunnen niet zomaar onbevangen praten over het verdrijven van volkeren om aan 'Israël' een plaats te geven, zonder te denken aan de situatie in Israël / Palestina nu. Nou zijn we het daar vast en zeker niet over eens, we hebben zoals we hier zitten verschillende politieke voorkeuren, en dat mag. Mijn taak is niet, daar het midden tussen te zoeken dat voor iedereen nog wel acceptabel is, maar zo goed mogelijk te vertellen wat we in geloof daarover moeten zeggen.

En daarbij helpt mij die gedachte, dat God *doorgaat* en niet vast te prikken is op een eenmaal ingenomen standpunt. Dat er voor het slavenvolk, verdreven uit Egypte, een plek moest zijn, is helder, en

evenzeer is duidelijk hoe onhistorisch het allemaal is: denk aan de zee die splitst voor het wegtrekende volk, denk aan de muren van Jericho die omvallen door een liturgische handeling, dat zijn *modelverhalen*. Zo zou je *wensen* dat wateren zich scheiden, muren vallen die het goede leven in de weg staan, net zoals je zou *wensen* dat de Goliats van deze wereld, de grote brute strijders die Gods volk belagen, omgaan door een steentje.

Plek voor het slavenvolk dat wegtrok uit Egypte; evenzo was na de gruwelen van de Holocaust duidelijk dat Joden een veilige plek wensten en dat velen hen die gunden, al was het maar uit schuldgevoel. Maar hoe vreselijk is dat ten koste van Palestijnen gegaan, tot op de dag van vandaag: verdreven van hun grond, opgepropt in een veel te klein gebied, en sinds de gruwelijke aanslagen van 7 oktober zonder voldoende voedsel, water of medische zorg, én met bommen aangevallen – vanwege een groep terroristen die vreselijke dingen gedaan hebben. Humanitair gaat het daar verschrikkelijk mis, daar *moet* iets aan gebeuren. En nee, dat betekent niet dat je daar overal voor kunt demonstreren, niet op 4 mei, maar het is wel schrijnend onrecht. En die bijbelverhalen van toen plakken op de situatie nu, dat gaat zomaar niet. Daarmee doe je de Palestijnen geen recht, maar ook doe je God geen recht.

De echte vraag die gesteld moet worden is: waar is God nu is, aan welke kant staat hij? Volgt hij nog steeds de lijn van Deuteronomium, dat alle volkeren die de Heer niet dienen moeten worden omgebracht? (Deuteronomium 7). Ik geloof stellig van niet, ik zie hem in andere bijbelverhalen ook schuiven en veranderen, zoeken naar een positie. ‘God is gederadicaliseerd’, schrijft Talstra zelfs. ‘Nu de mensen nog’, zou ik eraan willen toevoegen. Ik kom erop uit, dat we als gelovigen hebben te staan voor de humaniteit, voor de God die vóór de verdrukte kiest maar daarmee niet tégen de ander. Hoe dat concreet moet, hoe dat conflict beslecht moet worden – hoe zouden wij dat kunnen weten als zoveel betrokkenen dat niet kunnen. Ons blijft niet veel anders over dan in geloof voor mensen in de knel te kiezen, en op dit moment zijn dat de inwoners van Gaza.

* * *

Nog verder komen we met dit verhaal, als we het even los tillen van dat ene land en dat ene volk. Wij hebben, als volgelingen van de Jood Jezus, ook deel aan diezelfde geschiedenis, en we mogen ook ons eigen verhaal verbinden met deze God. Maar dan ook helemaal: evengoed de strenge woorden ‘leef volgens de regels van dat verbond!’ als die mooie beloften die we veel liever horen, dat deze God er op een heel bijzondere manier is voor zijn mensen, en hen liefheeft, en altijd wel weer een reden vindt om hen genadig te zijn.

Altijd? Dat is de geloofsvraag die ik heb bij dit gedeelte. We zien God in de weer met zijn volk, zijn mensen, en we zien hoe hij geregeld teleurgesteld is, geïrriteerd, gefrustreerd, tot aan het moment dat hij er de brui aan wil geven. Ik vind die situatie niet zo gek veel verschillen van die waarin wij ons momenteel bevinden, als mensheid, in 2024: zoveel strijd om macht en invloed, zoveel onverschilligheid voor het lot van anderen, en zeker mensen die ‘niet ons soort’ zijn, zoveel onzorgvuldigheid in de omgang met de aarde – hebben wij het al niet lang bij God verbruid? Kan het ooit een keer echt te laat zijn?

Met die vraag eindigden we vrijdag, en we kwamen er niet uit. Aan de ene kant wilden we het onszelf niet te makkelijk maken, en op grond van de ‘resultaten uit het verleden’ onszelf maar weer koesteren in eindeloze goddelijke vergeving en genade. Aan de andere kant – deze God heeft wel een reputatie te verliezen. Dat project ‘mensheid’ staat op kantelen, maar zou hij niet bij ons zijn in ons zoeken en tasten, pogen iets van dit bestaan te maken in gehoorzaamheid en verantwoordelijkheid? Ik kan me niet anders voorstellen.
Amen.